

Opetus- ja kulttuuriministeriö
kirjaamo@minedu.fi
jorma.walden@minedu.fi

Asia Lausunto hallituksen esityksen luonnoksesta laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta sekä laiksi orpoteosten käyttämisestä

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt IPR University Centeriltä lausuntoa tekijänoikeuslain muuttamista ja orpoteosten käyttämistä koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta. IPR University Center toteaa lausuntonaan seuraavan.

Lainsäädäntöpaketti sisältää kolme toimenpideryhmää:

1. Tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajasta annetun direktiivin 2006/116/EY muuttamisesta annetun direktiivin (2011/77/EU suoja-aika) edellyttämät säännökset,
2. orpoteosten tietyistä sallituista käyttötarkoituksista annetun direktiivin (2012/28/EU orpoteokset) edellyttämät säännökset sekä
3. muita säännöksiä kuten sopimuslissenssisäännös arkistoaineistojen käyttämisestä, lainauskorvauspykälän täsmentäminen, äänitallenteiden suojan liittymäkriteerien täydentäminen jne.

Yleistä

Hallituksen esityksen luonnoksella pannaan täytäntöön direktiivissä 2011/77/EU toteutettu tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajasta annettu direktiivi. Sen osalta IPR University Centerillä ei ole huomautettavaa. Toteamme vain yleisesti, että direktiivillä toteutettu suoja-aikojen pidennys epäyhtenäistää myös lähioikeuksiin liittyviä suoja-aikoja. Näin erityisesti koska suoja-ajan pidennys koskee ainoastaan esityksen julkaisemista äänitteinä.

Orpoteokset

Lausuntopyynnön kohteena olevan orpoteosten käyttämistä koskevan lakiehdotuksen osalta toteamme, että orpoteosdirektiivin implementointi erillisellä lailla on mielestämme kannatettava. Kiinnitämme kuitenkin huomiota ehdotetun lain nimeen.

Ehdotettu laki on otsikoitu *orpoteosten käyttäminen*. Tekijänoikeuslainsäädännössä ei ole aivan selvää, mitä tarkoitetaan teoksen käyttämisellä eikä tekijänoikeuslain 2 § tunne käsitettä ”teoksen käyttäminen”. Ehdotettu tekijänoikeuslain 16 f § on otsikoitu *Orpoteosten käyttäminen eräissä laitoksissa*. Sen mukaan käyttäminen tarkoittaisi kappaleiden valmistamista ja orpoteosten välittämistä yleisölle. Orpoteosten käyttämistä koskevan ehdotuksen 5 §:ssä sallitaan säännöksen mukaisella tavalla *valmistettujen kappaleiden* käyttäminen yleisölle välittämiseen. Uusi lainsäädäntö muuttaisi tekijänoikeuteen liittyvää terminologiaa entistä mutkikkaammaksi.

Orpoteosdirektiivin 3 artiklan 2 kohdassa on todettu, että ”Kukin jäsenvaltio määrittää oikeudenhaltijoiden ja käyttäjien kanssa, mitkä lähteet ovat kunkin kyseessä olevan teos- tai ääniteluokan osalta tarkoituksenmukaisia ...” Ehdotetun lain 8 §:ssä on asia ratkaistu siten, että oikeuksien selvityksessä käytettävistä tietolähteistä säädetään asetuksella. Kuitenkin ennen asetuksen antamista opetus- ja kulttuuriministeriö neuvottelee eri järjestöjen kanssa siitä, mitkä lähteet ovat tarkoituksenmukaisia.

Lakiehdotuksessa esitetty asetuksen ja kuulemismenettelyn kokonaisuus ei käsityksemme mukaan välttämättä tarkoita ”yhteisesti tapahtuvaa määrittämistä”. Direktiivin 3 artiklan 2 kohdan tarkoitus olisi saavutettavissa yhtä hyvin järjestöjen ja käyttäjien välisellä sopimuksella, jonka opetus- ja kulttuuriministeriö hyväksyisi.

Kokonaisuudessaan toteamme, että orpoteosten käyttämistä koskeva lakiehdotus ei täytä nykyisen lainsäädännön vaatimuksia. Ehdotetusta laista puuttuu esimerkiksi lain tarkoitusta selventävät määritelmät.

Orpoteoksia koskevat ehdotukset on tarkoitettu tulemaan voimaan vasta 29.10.2014. Tämä on myös direktiivissä asetettu määräaika sen toteuttamiselle kansallisessa lainsäädännössä. Olemme edellä kiinnittäneet huomiota muutamiin lakiehdotuksessa oleviin ongelmiin. Koska orpoteoksia koskevan direktiivin implementoinnille on vielä runsaasti aikaa, esitämme, että ehdotettu laki ja siihen liittyvä tekijänoikeuslain 16 f § poistetaan nyt esitetystä lakipaketista. Näin sen huolelliseen valmisteluun olisi riittävästi aikaa. Esitämme joka tapauksessa, että ehdotetun lain nimi muutetaan esimerkiksi *laiksi orpoteosten tekijänoikeudellisesta asemasta*.

Muut muutettaviksi esitetyt säännökset

Muiden muutosten osalta toteamme, että ehdotuksessa ei ole perusteltu muutosten kohdentamista juuri näihin seikkoihin. Olemme toistuvasti huomauttaneet esimerkiksi opetukseen ja tutkimukseen liittyvistä sinänsä yksinkertaisista muutostarpeista, joita ei kuitenkaan tässä yhteydessä ole otettu huomioon. Laajapohjainen tekijänoikeustoimikunta esitti mietinnössään (Tekijänoikeuslain 3. luvun muutostarpeiden kartoittaminen, OKM 2010:9 ja Ratkaisuja digiajan haasteisiin, OKM 2012:2) myös muita muutoksia tekijänoikeuslakiin.

IPR University Center on toteuttanut opettajille suunnattua koulutusta opetus- ja kulttuuriministeriöltä saamansa avustuksen turvin usean vuoden ajan. Koulutustilaisuuksissa toistuu jatkuvasti kysymys internetin ja varsinkin siellä olevan aineiston käyttämisestä opetuksessa. Tekijänoikeuslain 21 § 1 momentin mukaan julkaistun teoksen saa esittää opetuksen yhteydessä, mutta 3 momentti rajaa esittämisoikeudesta pois elokuvateokset. Internet sisältää nykyisin runsaasti aineistoa, joka soveltuu erinomaisesti opetuksessa käytettäväksi. Suuri osa aineistosta sisältää liikkuvaa kuvaa, joka luokitellaan elokuvateokseksi ja jonka esittämistä rajoitussäännös ei mahdollista.

Rajoitus on pysynyt asiallisesti samansisältöisenä siitä lähtien, kun tekijänoikeuslaki tuli voimaan vuonna 1961. Vuonna 1961 tilanne elokuvan ja opetuksen suhteesta oli kovin erilainen ja oli ymmärrettävää, että elokuva suljettiin rajoituksen ulkopuolelle.

Suomen tulevaisuuden kannalta on erittäin tärkeää, että meillä säilyy korkeatasoinen koulutus ja hyvä teknologinen osaaminen. Media-ala, graafinen suunnittelu, ja koko luova talous on vahvistanut asemaansa. Uudet liiketoiminta-avaukset, kuten peliteollisuuden voimakas kasvu, osoittavat, että tulevaisuudessa tekijänoikeuden merkitys kasvaa entisestään. Toisaalta opetukseen käytettävissä olevat apuvälineet ovat lisääntyneet ja opetussuunnat ovat monipuolistuneet. Internet on tuonut aineistoja helposti saataville, ja opetuksen uudet suuntaukset edellyttävät uusia opetustapoja.

Oppimisympäristöt muuttuvat ja verkko-opetus eri muodoissaan lisääntyy. Uudet opetusalueet ovat muuttaneet opettajien työtä myös siten, että kaikilla aloilla ei ole saatavissa valmista opetusaineistoa, tai se vanhenee nopeasti. Tämä johtaa siihen, että opettajat ovat uusien haasteiden edessä. Tekijänoikeuslaissa oleva opettajien työtä helpottava rajoitus ei enää vastaa opetustyön tarpeita. Olemassa olevan rajoitussäännöksen laajentaminen koskemaan myös opetuksen yhteydessä esitettäviä elokuvia antaisi opettajille mahdollisuuden laillisesti hyödyntää kaikkea saatavilla olevaa aineistoa laajasti opetuksessa. Elokuvateatterilevityksessä olevien elokuvien esittäminen voitaisiin tarvittaessa edelleen sulkea pois rajoituksen piiristä.

Opetusta koskevan tekijänoikeuslain 21 §:n rajoitussäännöksen tarkistaminen nykypäivän edellytykset huomioon ottavaksi tulee toteuttaa käsiteltävänä olevan tekijänoikeuslain muutoksen yhteydessä.

Lopuksi kiinnitämme tekijänoikeuslain 26 §:än ehdotettuihin muutoksiin. Sitä koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, että muutoksella vahvistetaan sopimuslisenssikonstruktion oikeudellista perustaa, mutta muutokset eivät vaikuttaisi pykälän soveltamiseen käytännössä. Momentin toisen ja kolmannen virkkeen muutoksen perusteluna on täsmentäminen asiallisen sisällön pysyessä ennallaan. Ehdotuksen yleis- tai yksityiskohtaisissa perusteluissa emme löydä perusteluja näille muutoksille. Tästä syystä pidämme lain voimassa olevan sanamuodon muuttamista tarpeettomana.

Lausunnon valmisteluun on allekirjoittaneen lisäksi osallistunut pääsihteeri Marja-Leena Mansala.

Helsingissä 7. päivänä maaliskuuta 2013

Kunnioitavasti

Niklas Bruun
Professori, johtaja
IPR University Center